TWEE BRIEVEN

van

BALTHASAR BEKKER

Predikant tot Amsterdam.

aan

EVERHARDUS vander HOOGHT

Predikant tot Niewendam.

D'eerste voor desen uitgegeven van den 25. September 1691. uit Amsterdam.

D'andere nu daar by gevoegd, van den $\frac{3}{13}$ Juny 1692. uit Franeker.

Beide over het Boek genaamd

De BETOVERDE WEERELD,

En 't gene daar ontrent is voorgevallen.

Met een kort beright over de voorrede van seker *Opstel van Aanmerkingen* gemaakt door J. J. F. B. en tot Leewarden by *Hero Nauta* gedrukt.

Tot FRANEKER,

By LEONARDUS STRIK, Boekverkoper. 1692.

Pag: 12. op 't einde van de 15. regel leeft, *dat men my.*

Pag: 19. midden in de 11. regel van onderen, ſtaat 6. *Claſſen*, leeft 5. *Claſſen.*

Pag: 25. de 7. regel van onderen, leeft, *die dat.*

Bickker
Jones
Gop

AAN
den
LESER.

Vit mijnen eerſten Brief aan D. Vander Hooght, die hier nevens gaat, was wel te ſien, dat noch hy, noch andere ſchrijvers, in't vervolg enig antwoord in 't beſonder van my hadden te verwachten: alſo ik daar in duidelik genoegh te kennen geve, dat ik alle ſulke ſchriften in't gemein gebruiken wil, wanneer ſy by malkanderen zijn; (daar doe noch maar een begin af was) om't gene daar in merkens waardig is, in het werk ſelf, daar ſy tegen ſchrijven, te beantwoorden; of, ſo ſy daar toe reden geven, te verbeteren. Inſonderheid was deſe ſchrijver, die ſich ſelf *Haggever Filalethes* noemt, van drie of vier perſonen, van de genen die men ongeleerden noemt, al ſo wel beantwoord; ſelf daar hy ſich op't meeſt als een geleerde tonen wil: dat ik mijne penne om ſijnen't wilke niet behoefde te vermoeyen. Waarom hy ook geen ander antwoord geeft, dan datſe die niet weerdig zijn. Dus raakt hy lichtſt daar af. Echter gaat hy met ſijn ſchrijven noch al voort: ſelf van een Verhaal der handelingen die met my gehouden zijn, tſedert dat de ſaak is afgedaan: om de menſchen wijs te maken, datter noch veel aan te doen is. En dewijl hy op de andere ſijde van het tijtel-blad betuigt, dat hy wel de brieven ſonder anders hulpe heeft gemaakt, maar over dat Verhaal met anderen *geconfereerd*: ſo moght de Leſer meenen, dat het waarlik met de ſaken ſo gelegen is als hy verhaalt; ende ſulx gevolgelik verkeerden indruk maken

ken by degenen die gemaklikſt aanneemen 't gene tot mijn nadeel ſtrekt. Om die reden (niet om dat de ſchrijver 't weerdig is) treed ik eens beſijden 't pad, dat ik dus lang vaſt gehouden hebbe, om na ſo veel ſwijgens iets te ſeggen. Niet dat ik genegen ben, om de kerkelike handelingen nevens my in deſe ſake, of der ſelver geheimen, openbaar te maken: maar om te verhoeden, dat deſelve door ſulk een verhaal, als 'er deſe man af doet, niet misduid; noch de achtinge van kerklike perſonen en vergaderingen benadeeld werde.

Ik hebbe by my ſelven dikmaals overleid, hoe ik eens genoodſaakt zijnde, om van die handelingen een verhaal te doen; de eere van de genen, die met my in 't ſelfde jok van Kerkendienſt zijn ingeſpannen, alderbeſt bewaren ſoude: en wel ſekerlik voorgenomen, nooit tegen mijnen Kerkenraad, of Claſſis, of Synode iets aan 't licht te geven; al is 't ſchoon dat ik van hen alle drie veroordeeld ben. Maar dan moeten anderen, het zy datſe leden of geen leden daar van zijn, niet verkondigen te Gath, noch tot Aſkalon vertellen, 't gene Iſraël tot eere niet kan ſtrekken; of op de daken prediken wat in 't verborgen is geſproken of gedaan. Nu deſe man dat doet, vind ik my verplight, de Leſers te bereghten, wat misſlagen dat hy in 't vertellen heeft begaan; op dat ſy weten mogen, ſo ſy 't doch moeten weten, wat van de waarheid zy. Daar toe dient dan mijn tweede Brief.

I. BRIEF.

Waarde en in God geliefde Medebroeder.

DE vryborſtigheid die U E. in ſijn ganſch weſen, ſpraak en ommegang betoont, en die ik altijd in u bemind hebbe; laat ſich mede in uw geſchrift, giſteren tegens my uitgegeven, onder hebreewſche en grieckſche namen niet verbergen. Ik en hadde niemand te vragen, wie *Haggebber Phlaleethees* was: maar bemerkte aanſtonds uit den ſtyl en inhoud van ſijn ſchryven, dat ſijn eigen naam is *Everhardus van der Hoogbt*. Nochtans en was het niet van node, ſulx alleen daar uit te giſſen: want ſonder dat ſoude ik doch wel haaſt te weten zijn gekomen, wie hy was die dit geſchreven heeft; alſoo het niet buiten kenniſſe van vrienden hier in de ſtad, ſo ik beright worde, is aan 't licht gebracht. Ondertuſſchen ſoude 't my niet ſeerbekommeren, wie iets tegen my ſchryft, maar alleenlik wat hy ſchryft; indien de wyſe van ſchryven die U E. gebruikt my niet bedenkeliker voorgekomen ware dan de ſaken. Des wil ik u hier wel ſeggen, dat my altijd ſeer lief ſal zijn, van wat hand het ook magh komen: ſo men my met redenen bejegent, die my wyſer maken konnen; of gelegentheid geven om mijne eigene ſchriften, daar het moghte nodig zijn, nader te verklaren. Maar indien 't waar is, 't gene U E genoegſaam toont volkomentlik ſo te geloven, dat ik de ſachtmoedigheid en ſedigheid te buiten ging; wanneer ik andere ſchryvers, het zy uitleggers of overſetters, het zy godgeleerden of taalkundigen, die niet meer in de Kerk te ſeggen hebben dan gy en ik, ergens wat gevoeliger beſtond te handelen: ſo ſoude 't u te raden zijn, Broeder, my daar in niet na te volgen; veel min verre te overtreffen. Want indien ik ſulken ſot ben als U E. my door den ganſchen brief beſchryft; ſo wiſt gy Salomons leſſe: *Antwoord eenen ſot niet na ſijne dwaasheid, op dat gy hem niet gelijk en wordt*; ende wederom nochtans, *antwoord den ſot na ſijne dwaasheid, op dat hy niet wijs en zy in*

sijne agen. Ik en sie niet dat U E. een van beiden heeft in acht genomen. Het eerste niet om het te myden, noch het ander om het so te doen. Want om my niet gelijk te zijn, schijnt dat gy my noch wilt te boven gaan; wanneer gy so verre beneden de ernsthaftigheid, die gy anders in d' opsight over 't volk van uwe *Rustplaats* blijken laat, my met so veele verachtinge bejegent, ende met so vele beschuldigingen beswaart, die ik in gemoede op my self niet passen kan. Daar benessens moet ik seggen, dat U E. sich al te licht *versekerd* heeft, uwe geschriften van die kragt te sullen wesen, dat ik *my selven versoojen* soude, wanneer ik se quam te lesen. Niets diergelijk is my wedervaren; hoewel ik niet kan merken dat ik so hardnekkig ben, om my niet door redenen te laten overtuigen. Maar 't moeten andere zijn dan ik in dit boexken vinde. Met geen *Atnach* of *Sophpasuk*, *Patach* of *Kamets* is dat so te doen. Der selfder *godlike autoriteit*, (gelijk uwe brief pag. 17. in de 4. antw. leit) neem ik op d' autoriteit van *Haggehbir Philaleethes* blotelik niet aan. Ik weet dat geleerde mannen benessens U E. daar stipt op staan: maar hebbe 't selfde reght, om het nevens anderen van geen mindere achting en ervarentheid in d' Hebreewsche tale niet te geloven. Die my van onerbiedigheid tegen d' Oversetters beschuldigt, behoorde self niet van hen af te gaan, om het woord *Adonaj* van *Adonaaj*, met een *Patach* of *Kamets* geschreven op de plaatse Gen. 18: 3. al te naauw te onderscheiden, of tot Gods eigenen name te maken. Ik erkenne uwe taalkunde in 't Hebreewsch, en achtese boven de mijne, die maar tot noodsuft is: maar lyde stilswygens de verachtinge niet die U E. my doet. Ik hebbe misschien niet so veel hebreewsche schryvers gelesen als U E: nochtans wil ik hier iets tot een staaltje by brengen, uit een boek dat gy noch niet gesien hebt; sulx ik were om dat het nooit is gedrukt geweest, ende nochtans in mijn besit. Drusius die vermaarde man, in die schriften welke hy uit last der hoge Regeeringe gemaakt heeft, om den Oversetters den wegh te wysen; en 't gene echter in hunne handen niet geweest is, also hy eerden gestorven, en sijn papieren huisraad in andere handen geraakt was: die leit op Gen. 18. vers 3. aldus.

Op de woorden DOMINE MI schryft hy. *Ita Santes, & editio gallica postrema, Ebraice* אֲדֹנָי *quod reddi etiam potest* DOMINE *id est,*

id eſt, κύριε. *Sic interpretantur LXX. & Hieronymus. Recentior interpres* DOMINI MEI, *id eſt* אֲדֹנָי. *Forte* (-) *in* (-) *verſum propter Rebia, qui unus eſt ex accentibus majoribus, quos pauſas appellant.* Ik ſal dit voor den duitſchen leſer vertalen. MYN HEERE: *dus beeſtet Pagnin, en de laatſte franſche druk. In 't Hebreeuwſch ſtaat* אֲדֹנָי *'t welk mede vertaald kan worden* HEERE, *dat is* κύριε: *Dus vertalen 't de LXX en Hieronymus. De nieuwe overſetter ſtelt* MYNE HEEREN, *dat is* אֲדֹנַי. *Misſchien is de Patach in een Kamets veranderd, om de Rebia, welke een van de grote maatklanken is, die men Pauſen noemt.* Siet daar als in 't voorbygaan, hoe vaſten grond U E. aan deſe letterſtippen heeft. Alſo licht maakte ik allen dien moeijeliken arbeid tot niet, welken U E. verder over dese plaats; mitsgaders over dat HY, met het hebreewſche (') en ווי vergeleken, op het 24. hoofd-ſtuk mijns tweeden boeks gemaakt heeft: indien dat mijn voorneemen ware. Maar dit weinig ſchrifts, dat ik binnen 't beſtagh van een vel papiers bepalen wil, moet alleenlik dienen, om U E. mits deſen eens voor al in 't openbaar bekend te maken: dat het my niet luſt noch paſt, op elk boek of geſchrift dat tegen my uitkomt, en waar af ik eer lang een goed getal verwachte, uitvoerlik te antwoorden: mits dat ik nu daar toe, door gebrek van tijd en overvloed van beſigheden, ſo van wegen mijns dagelijkſchen arbeids in den dienſt der Kerke, als van dese ongewone moeijelikheden, niet maghtig ben my ſelven te ontledigen. Ook ſoud ik, ſulx doende, vele dingen veelmaals wederhalen moeten; die my voor en na eerſt van eenen, en daarna wederom van anderen ſullen voorgeworpen worden. Daar by wil ik opentlik betuigen, dat ik niemant antwoorden ſal, die de liefde met de waarheid niet en paart, en ſonder ſchelden ſchryft. Want ik ſulken tale met gelijke nooit vergelden ſal: noch ook iets tot antwoorde ſtellen tegen 't gene dat geen antwoord weerdig is. Dusdanig zijn de woorden, ſpreekwyſen, ſtellingen, waar in U E. my veracht, beſchimpt en grotelijx in mijne eere quetſt: welke ik uit deſen uwen eerſten Brief, om dat dit de eerſte handgift is, ſelf uittrekken, en op een regiſter ſtellen wil. Komender ſulke meer, ſoo laat ik dat den Leſer doen, dien 't luſt: voor my, ik heb aen eens genoeg.

Beschimpingen en Smaadredenen.

D. Van der Hooght leit my te laste *grote en botte onwetenheid.* pag. 7. §. 14.

Onkunde. p. 7. § 15. besonderlik *in de hebreewsche tale.* p. 16. VII. Tegenw. 1. Antw.

Onverdraaglike meesterlikheid in mijne uitbiedinge aan den Kerkenraad. p. 8. 9. §. 3.

Dat ik *perceere tegens de regels van een disputant*, uit Burgersdyks Logica genoegh te leeren. p. 9. §. 2.

De goede man, leit hy, *en weet niet.* p. 9. §. 3.

Dat ik my *stote tegen de regelen van de Tale.* p. 10. §. 7. ende dat komt door mijne

Onbedreventheid in den grondtext. p. 11. Ook ben ik

sober theologiseerende. pag. 1. Antw. 3. Om dat ik

geen regte bevatinge hebbe van 't gevoelen *der gereformeerde Kerk.* p. 12. Antw 3.

Onsen heer Doctor (segt gy) *verliest hier veel van sijn respect.* p. 16. VI. Tegenw. 1. Antw.

Dies wierd gy in uw *herte beschaamd*, *dat ik in de gereformeerde Kerk den tytel van Doctor in de Theologie voerde.*

Ende dat onder anderen, dewijle ik seer *dommelik* spreke. p. 16. VII. Tegenw. 2. Antw.

Gy schrijft my verdertoe *een blindgesight.* pag. 18. Antw. 6.

Mijnen arbeid noemt gy *wroeten*, pag. 13. §. 15 *swetsen*, pag. 19. §. 11. en *bravades maken.* p. 18. § 19.

Ende wanneer ik segge, dat my niemant lichtelik een bewys, dat ik voor seker houde, wederleggen sal, dat is by U soo-veel als *de bloedvlagge te laten waaijen.* pag. 15. Antw 5.

Sware Beschuldigingen.

1. Dat ik ben *een beschimper van onse Religie* (als of ik van ene andere religie ware) *van den Heere Jesus en sijne Apostelen.* pag. 3. Daar voor behoede my God!

2. Met David Joris te vergelijken, als oft ik mede, gelijk hy, *door den Duivel de verdorventheid van's menſchen wille verſtond.* p 3. § 1. Waar ſtaat dat in mijn boek?

3. Als ook met Ariſtoteles, welke leerde, *dat'er geen Duivelen waren,* p. 3, 4. §. 2. Maar ik bewijſe datſer zijn.

Ende voorts in 't gemeen: *dat ik derhalven aan die oude Dwaalgeeſten gelijke; en dat daarom de opſchuddingen tegen mijn Perſoon en Boek van de hoogſte noodſakelikheid en bekommeringe zijn.* p 8. §. 6.

4. Dat ik *aanlope tegen de fondamenten der ware Leere, en tegen alle goede Seden.* Dit is 't opſchrift des tweeden capittels. Doe ik dat, ik ben onwaardig om te leven.

5. Dat ik ben *een ſpotter met godlike dingen.* p 5. boven aan; *ſpotachtig ſpreekende van de Leere der Gereformeerde Kerken;* pag. 5. §. 3. delelve *laſterende,* tegen de waarheid. pag. 18. Antw. 6.

Waardig derhalven, om als een ſpotter uyt de Kerk, (daar wil 't henen) gelijk Iſmaël aleer uyt ſijns vaders huys, gedreven te worden. pag. 5 §. 5.

6. Dat ik *met den grondtext tegen haer oogmerk ſcherme, om het gemeen daar door te ontruſten* (als oft ik dat ook met opſet dede) *en de Religie te doen waggelen.* pag 7. § 13. Daar na dat ik *de kraght van den grondtext of niet en verſta, of met opſet verdraaije.* 't Is het opſchrift van 't 3. kapittel.

Des word my aanſtonds te laſte gelegd, ONBESCHAAMDE *verdraaijinge van den grondtext*; dit woord *onbeſchaamd* ook noch met hoofdletteren gedrukt zijnde, op dat het de Leſer immers doch niet over 't hoofd en ſie. pag. 8. onder aan.

7. Dat ik alles by brenge wat ik weet *op te rapen*, om den menſchen *ſand in d' ogen te werpen* pag. 11. boven aan.

Gelijk ik nu op ſulken taal niet antwoorden wil; ſo verſoek ik dan vervolgens ook, dat U E. die in ſijne volgende brieven veranderen wille; om ſo veel bewijſen uwer neerſtigheid en taalkunde, als ſich hier in opdoen, niet te ſchenden, noch de liefde te quetſen: noch met ſulk ene manier van ſchrijven tegen te ſpreken de betuiginge van liefde tot uwen Medebroeder, *dat gy alles voor hem ten beſten* hebt, om hem en ſijne familie te behouden. Die my met Iſmaël *uytdrijvens* weerdig acht, ſorgt voor my noch mijne familie niet veel. Die al-

lei voor my ten besten heeft, ende geeft my niet dan slagen: wat heb ik van het ergste te verwachten, so dit nu noch het beste is? 't Is goed dat gy volgens uwe eigene belijdenisse, Broeder, *nooit van my beleedigd*, nochte ooit anders dan *vriendelik* bejegend zijt. Waarmede heb ik dan dese ontmoetinge op u verdiend? Te weten, den yver voor de *Religie* doet u *allen band* der liefde *breken*, gelijk U.E. dit alles in sijn *post scriptum* seit. Ben ik dan by u ook daar voor aengesien, waerde man, dat ik de Religie verkeere? Waarlik is dit uwe meininge, so uit den ganschen Brief, en besonderlik die aangewesene staltjes blijkt. Maar ik ben my selven geens dings min bewust als dat. Ik hebbe tot deser ure toe voor de bewaringe der waarheid en der eenigheid onser Kerken gelorgd en gedaan, ende sal het doen (door des Heeren genade) so veel als iemant; na de mate der gaven my van God verleend. Hier in beroep ik my op het getuigenis uws eigenen gemoeds: of gy my ooit anders gekend hebt, ofte anders van my vermoed? Immers gaf ik u nooit reden om van my anders of minder in desen te vertrouwen dan van u selven. Is dit oordeel van mijn persoon nu so haast veranderd? Waar komt dat by toe? dat ik God den Schepper alle d'eere geve die ik van den Duivel neme? dat ik leere hem te vresen, boven Duivel, Hell en al te maal; welke sonder God niet met allen zijn? of om dat ik't herte hebbe, den Duivel *enen bandrekel* te noemen; 't welk U.E. so seer misprijst? pag 19. §. 20. Doch ik sal my selven alhier in geen besonderheden uitlaten: om niet anders te doen dan ik in 't begin verklaard hebbe. Segge alleenlik, dat *my dit het minste is, van U*, als 't doch niet anders wesen kan, *geoordeeld te worden; want ik ben my selven geens dings bewust: maar die my oordeelt is de Heere.* 1 Kor. 4: 3, 4. Men lese vryelik het 5 vers daar by; waar in ik wel te vreden ben: my houdende aan d'onverwrikbare gronden van de leere onser Kerken, sonder een eenig hoofdstuk daar van in twijfel te betrekken; die ik alle met malkander, ende elk in 't besonder, nu 24 jaren en 4. maanden lang volstandig heb geleerd en voorgestaan, ende voorts geduirende mijn leven voorstaan sal. By die Waarheid wil ik ook de Liefde en den Vrede voegen: en so my iemant hatelik bevecht, ik hope hem door God, die een God des Vredes, en de Liefde selfs is, met sachtmoedigheid te verduren. Heb ik my in 't

Boek, daar nu dit geſchil om is, ontrent het een of 't ander niet ſodanig aangeſteld: men toone my 't gebrek; ik ſal 't beteren: want ſo ik al qualik ſpreek of doe, mijn opſet is alleos om wel te doen. Daar in geve God u en my, waarde Broeder, te volherden. Ende in ſijnen dagh getrow bevonden te worden. So wenſcht,

Eerw. Heer en Medebroeder,

Uwe dienſtwillige Mededienaar in den Heere.

B. Bekker.

Amſterdam den 25. van Herſtmaand, 1691.

II. BRIEF.

II. BRIEF.

Eerwaarde Medebroeder.

IN mijnen eerſten Brief had ik gemeend ſodanige beſcheidenheid gebruikt te hebben, dat gy niet de minſte reden hebben ſoudt om u ſelven meer met mijne ſaken, of ten minſten met den ſtaat van mijn Perſoon en Amt te moeijen. Of ſo u dat anders ſoude dunken te behoren, dat gy my ten minſten niet ſoudt ſoeken ergens mede te beſwaren, na dat de ſaak is afgedaan; nochte uwe penn aan anderen te leenen, om hun wanbedrijf te billiken, die de Kerk op 't niew beroeren; en daar door betonen, dat ſy daar toe veel gereeder en bequamer zijn dan ik. Echter heb ik niet alleenlik uit uw antwoord, doe aan my geſchreven, en de volgende vijf Brieven met *Poſtſcripta*, tſedert al vervolgens uitgegeven; maar beſonder uit dit laatſte, dat nu 't ſevende is, klaarblijkelik beſpeurd, dat gy geerne mede uwen nagel in het ſeer hebt, om de wonde na vermogen aan 't bloeden te houden, en my van over 't Y uit uwe *Ruſtplaats* (want dus noemt gy Niewendam) in mijne ruſte te verſtoren, en van d'andere kant, of 't lukken woude, van den Dam noch af te ſtoten. Dit poogt gy tegen uwen medemenſche, medekriſten, medebroeder; en dat met daden uit te werken: dewijle gy vaſt qualik neemt, dat ik den Duivel, uwen ende mijnen vyand, en aller menſchen Moordenaar, met woorden ſleghs, dat is met ſchrijven, (want de ſake ſelf in menſchen maght niet is) van ſijnen troon ten helſchen kerker wil verdrijven. Wiens grote achtinge u mede ſo ter herten gaat, dat gy ſelf niet lijd, dat ik hem enen *Bandrekel* noeme; om dat hy mede Gods ſchepſel, ende alſo *metaphryſicè* (ſegt gy) *goed is*, even eens oft een hond en rekel ook Gods ſchepſel niet en ware, of de Duivel beter als een hond. Geſien hebbende, dat al uw ſchrijven vaſt op ſulke ſchijven rolt, ſo vond ik aanſtonds reden om te denken, dat ik mijnen tijd of arbeid niet ſeer wel beſteden ſoude, ſo ik 't eens

met

met aandacht las; veel min, daar op ooit antwoord ſtelde. Geloof my Broeder, 'k ſie nu ſeven Brieven, met het gene daar aan kleeft, van *Haggebber Philalethees*, maar de ſes en heb ik niet geleſen, ende ſal het ook niet doen. Gy weet, en al de weereld weet, wat ik u in 't eerſte geſchreven hebbe: Daar houd ik my noch aen. Alleenlik moet ik u en al de weereld tonen, hoe ſlechten ſchryver dat gy zyt, in 't gene gy *Hiſtorie der kerkelike Proceduren* noemt, waar over gy voor aan op d'andere ſyde van het Tytelblad bekent, met anderen *geconfereerd* te hebben; op dateen jeder met u ſie, wat van uwe Brieven ſelf, die gy ſegt alleen gemaakt te hebben, endaar die *Hiſtorie* by ſtukken achter aan gelapt is, te houden zy. Dat van de ſes eerſten laat ik echter varen; ik heb aen 't laatſte, (dat is het ſevende) genoegh; en het is my ook meeſt in den wegh, om redenen die nu geleyd zyn. Of hebt gy 't noch niet wel verſtaan: het ſal zyn, om dat gy daar mede de goede Gemeente van Amſterdam, en overal daarmen uwe Brieven leſen of geloven wil, ontruſt; die ik in ruſte ſoek te houden, of te herſtellen. Hoor dan eens wat ik u te ſeggen hebbe: en die het leeſt, bemerke, wat ik ſeg aan *van der Hoeght* Predikant van Niewendam.

Ik hebbe niet geſien (gy miſſchien ſelf ook noch niet) den Brief met welken de Gecommitteerden der Synode zijn verſocht geweeſt, om noch eens voor 't laatſte ter vergadering des Claſſis te verſchijnen; noch ook hun antwoord, dat de weigering behelſt om daar te komen. Maar en weet niet hoe dit t' ſamenhangt, daar gy ſchryft, dat ſy die vergaderinge van den 20 November hebben aangemerkt als een *Claſſis continuata* van den 7. der ſelfde maand, en dat die van den 22. Januarij ſodanig niet geweeſt is in welke men echter (ſo gy wel ſegt) *de ſake* heeft begonnen *daarſe laatſt gelaten was.* Want dat heet *continuatie.*

Maar het is van meerder gewighte, (al ſchijnt het ſo ten eerſten niet) het gene gy met noch veel minder woorden ſegt, dat *d' Articulen* op den 22 Jan. door de gelaſtigden des Claſſis ingeleverd, *van my* waren *opgeſteld.* Want dat is ſo niet; ende moet ik ſeggen hoe 't daar om gelegen is: vermits verſcheidene boſe ſchriften tegen my zijn uitgekomen, daar ik over vele woorden van die Acte jammerlik gehekeld worde; als of ik daar in ſtreken hadde, om daar uit te

konnen ſpringen als de kanſe keeren moght: en dat ik niet ter goeder trouwe had gegaan. Die ſo van aart zijn, meenen dat ik ook ſo ben. Daarom heb ik nodig hier een weinig af te ſeggen, ſo verr als 't oorbaar en voor my geoorlofd is. Viermaal heb ik een geſchrift geleverd, waar mede ik den Kerkenraad of Claſſis meende te voldoen. Het eerſte was des donderdaghs op den 2. van Auguſtus onder 't houden der Synode, aanden Kerkenraad: waar in die, ſondaghs daar aan volgende vergaderd, *geen genoegen* nam; ſo als in de Acten der Synode art. 41 mede word vermeld. Dit was mijn eigen werk: geſchikt evenwel na veler gedachten, ſo ik op 't beſt gewaar kon worden; om ſo veel in my was, aan allen te voldoen. Het ander was op donderdagh den 30. der ſelfder maand, na de Synode; in plaats van antwoord op de 13. Artyculen, my van den Kerkenraad eerſt voorgeſteld: waar op ſich die des daags daar aan verklaarde *geen genoegſame ſatisfactie* te neemen. Dit is buiten Kerkenraads en mijn toedoen ofte kenniſſe achter die Artikelen gedrukt. In die verklaringe had ik den ſin, en ſo veel mogelijk d' eigene woorden van twee mijner medebroederen gevolgd: welke van my verſocht zijnde, om my toch te ſeggen, ſo veel als ſy by d' anderen vernee-men konden, en ſo alsſe ſelf oordeelden, wat voldoeninge de Kerkenraad wel van my eiſchen ſoude; my elk een beſonder opſtel in geſchrifte gaven, welke beiden in de ſwaarte van den eiſch al veel verſchilden. Ik nam het tuſſchen beiden, na veel overlegs by my ſelven, wat ik van mijn gemoed (ſo als het doe geſteld was) ten uiterſten afwringen moghte; ſtellende alſo minder dan d' een en nochtans meerder dan d' ander eiſchte. Dat liet ik doe aan beiden ſien: welker een eerſt in 't beſonder, en doe beide t' ſamen my de hope gaven, dat het doorgaan ſoude. Maar 't gevoelen of 't vermoeden dat by d' eene of andere leden was, dat ik hier of daar iets niet ten beſten meinde, maakte dat dit 's vrydaghs, ſonder dat ik ſelf tot nader uitleg van alſulke woorden was geroepen, in ſo verre als geſeid is, ook verworpen wierd. Daarmede had ik voor den Kerkenraad gedaan, de maand Auguſtus nu geëindigd zijnde: en wierd de ſake op den 3 van September ſo geheel en al aan de Claſſis opgegeven. Welke tot verhandeling der ſelve, doe den naaſten tijd van gewoonlike byeenkomſt nam, die de 1. van October was; daar de 4. gelaſtig-

laſtigden van de Synode, na aanſchrijvinge verſchenen. Na hun voor afgegeven oordeel was 't, dat men daar van mijne tweede Verklaringe tot de 13. Artikelen te rugge ging; en de ſelve nu op name van de Claſſis, gelijk te voren van den Kerkenraad, aan my voorſtellen dede: om mijn antwoord, dat ik op den 30. van Oogſt-maand al gereed had aangeboden, wanneer ſy die verklaring in de plaatſe overnamen, daarop te hebben. Involgende dien onverwachten eiſch, gaf ik aanſtonds over wat ik hadde, dies tijds geſchreven voor den Kerkenraad; anders dan ik 't ſoude hebben ingeſteld gehad, of ook nader overſien, by aldien ik ware bedacht geweeſt, om het voor de Claſſis te doen dienen. Dit antwoord was geheel mijn eigen werk, twee vellen papiers beſlaande: 't welk ik echter voor geen Verklaringe of Acte van voldoeninge houde; alſo ik daar in reden gaf, waarom ik die Artikelen met gemoede niet ondertekenen konde. De Claſſis dan, ook in dat antwoord niet voldaan, nam tijd tot den 5. van November, en ſtelde vier gecommitteerden, die my ſouden ſoeken te overtuigen, en ſo met reden tot het ondertekenen van die artykelen te brengen; waar toe ik my ſelven in gevalle van overtuiginge gereed verklaarde. En de Claſſis wilde geen geweetensdwang plegen, om my buiten die nodige voorbereidinge tot herroep te dringen. Maar de gelaſtigden, nevens my, den tijd van 5. weken daar toe te kort bevindende, hoe ſeer ſy ook, ſo wel als ik, hun beſt deden om ten einde te komen; ſo en kondenſe ten beſtemden dage geen ſluitelijk beſcheid in brengen. Ende nochtans de tijd van de Synode geſteld als dan verſtreken zijnde, ſo quam ik, om ook 't einde voor my ſelf eens te erlangen, tot ene derde Acte van voldoeninge, die gy, Broeders, mogelik noch nooit geſien hebt. In de ſelve was nawelix een woord door my ſelf geſteld. Maar van elders den Gecommitteerden toegekomen, van de ſelve overſien, en hier en daar noch wat verſwaard: en doe aan my voorgeſteld, om door my ſelf uitgeſchreven, ondertekend, en op mijnen naam als mijn eigen, ter vergaderinge door hen ingebracht te worden. Daar konde dan van mijne hand geen bedrogh noch dobbelſinnigheid in weſen, 't gene door my ſelf niet was geſteld, nocht op heden toe bekend, van wien 't geſteld zy. Maar 't eenigſte dat ik daar toe doen konde en ook waarlik dede, was, in Gods vreſe met mijn

eigen ſelf wel te overwegen, wat ſin dat de woorden hebben konden, in opreghtigheid verſtaan zijnde. En dan ſtond het by my vaſt, (ſo het ook by de twee voorgaande Acten ſtond) heiliglik te onderhouden wat ik eens getekend hadde. Dit geſchrifte was in 6. Artykelen begrepen; welker eerſte de 6. eerſten van de 13. aannam; en de 5. andere behelſden mijne verklaringe op de 7. laatſte Artykelen, meer gemeld, my eerſt van den Kerkenraad, en daar na van de Claſſis voorgehouden. Doch de ſelve drie geheele dagen daar met beſig zijnde, hervormde ſommige, en liet andere open; ter tijd toe dat ik my op die alſo hervormde (*gedreſſeerde* was hun woord) eerſt verklaard ſoude hebben: waar toe my 13. dagen tijds gegeven wierd; te weten om my op den 20. der ſelve maand, na onderhandelinge, als voren, met de Broederen gecommitteerden, te verklaren. Nu was het dan niet meer over die 13. Artykelen; maar over deſe laatſt gemelde Acte, die ſy de 6. *gedreſſeerde Artykelen* noemden, dat men by mond en ſchrift bewerken ſoude. Maar die 13. dagen vielen daar toe veel te kort: hebbende niet meer dan twee van de vier Gecommitteerden eens by malkanderen konnen zijn; door veelerley belet van ſaken, hunnen dienſt, huis en perſoon betreffende; niet van mijne ſijde, die hen veerdelik te rede ſtond. Hier van was 't dat de Claſſis wederom den 20. niet voort en konde, hoe ſeer daar op wierd aangedrongen: en bevondmen doe eerſt, dat daar veel geruimer tijd toe nodig was; welke nochtans niet verder dan twee maanden wierd genomen, en dat met voorwaarde, om het na verloop der ſelver eens voor al geheelik af te doen. Aan de Gemeente wierd daar af van de predikſtoelen kenniſſe gegeven. In die twee maanden was 't dat het eerſt reght eens ter ſake quam, en de hoofdſtukken van mijn Boek wierden grondig onderſocht; waar door de wederſijdſche ſchriften van den 2. October af tot den 22. Januarij toe gewiſſeld, t' ſamen ontrent twintigh vel papiers beſlaan. Doch de gecommitteerden vonden hier uit anders geenen wegh, dan my voor te houden, dat ik ſelf ene niewe Acte van voldoeninge, of nadere Verklaringe op ſtellen ſoude, die ſy wederom als voren op mijnen naam ingeven moghten? Daar toe nam ik tot meerder ſekerheid een voorſchrift, dat my aanſtonds na dat ander op gelijke wijſe was ter hand gekomen; en waar af ik noch te deſer ure den opſteller niet

en weete. Een ander dat daar by was voegd ik achter aan; waar af my namaals is geseid, dat het door een predikant wat ingesteld, en voor een deel genomen uit het slot mijns eersten Briefs aan U. eerw. Broeder; welken gy als 't u belieft, daarmede vergelijken kont. Dan was my 't sedert noch een ander schrift, sonder seggen wie daar af de schrijver was, ter hand gesteld, inhoudende die 25. plaatsen uit mijn Boek, welke nu in die Artykelen van satisfactie staan uitgedrukt of aangewesen; met een opstel van verklaringe, hoe ik die verstond; om de schuld of den schijn te verdrijven, dat ik onse Kerken aan Manichæisterye schuldig hielde. Dit voegd ik tusschen 't ander in, gelijkmen nu kan sien: en dit stuk alleen heb ik met mijne eigene woorden, immers voor het meerendeel, gesteld. Gelijk ik mede iets veranderd hebbe van 't gene dat nu achter aan komt, na dat het van te voren met een *Amen* al gesloten was: om dat men my op 't aandringen van eenen of seer weinig Broederen, dat noch dede tekenen, als de vergaderinge al by een was. Siet dus isset, Broeder, met die Acte van voldoenige gelegen, welke de Classis op den 22. Januarij daar over aannam: mits dat ik (so gy wel segt) noch tot straffe voor gegeven ergerniſſe, van doe af tot den 8. van April, Paaschdingsdagh zijnde, in alle deelen van den dienst moest stille staan. Merkt dan eens hoe 't waar is, Broeder, so gy schrijft, dat die Artykelen *van my zijn opgesteld.*

't Gene gy verder segt, dat er *donderdaags daar aan* den 24. January *veel misnoegde leden waren in den Kerkenraad*, is waar: want dat is my selve voor en na genoegh gebleken. Maar dat gy de *onderhandelingen* der Gedeputeerden van de Classis, met my *heimelike* noemt, daar in doet gy hen groot ongelijk. Sy deden 't *publico nomine*, en gingen opentlik daar in te werk: so verre datse aan verscheiden Broederen, die den meesten ernst beweſen, hunne schriften lieten sien; tot der selver goed genoegen, siende dat sy geensins uit waren om my te verschonen, of de sake lichtelik te overlopen.

So die misnoegde leden van den Kerkenraad *openinge* van die onderhandeling *begeerden*, gelijk gy daar by segt; ende ook noch *verſochten redenen te horen, waarom dat het Classis van de 14. artykelen was afgegaan*: so hebben sy begeerd het gene hen niet toe en quam, en verloeht het gene niemant schuldig was. Want het doe niet

meer een werk des Kerkenraads, maar des Classis was; in welken alle Predikanten tegenwoordig zijnde, en twee Ouderlingen, die reght hadden om daar by te weesen, alles hadden aangehoord. En d'andere Ouderlingen die het in de Classis self niet moghten horen, hadden minder reden om het in den Kerkenraad te eischen, daar het de gecommitteerden niet bevoegd waren te verantwoorden: alsu sy den last van d' Ouderlingen niet en hadden, noch van den Kerkenraad, maar van de Classis. Self moghten 't die twee Amsterdamsche Predikanten ook niet doen, buiten de twee anderen, die soo wel als sy van de Classis tot die *heimelike* (segt gy) onderhandeling gelastigd waren, ende geen leden zijn van den Kerkenraad tot Amsterdam. Ook schijnt gy niet wel vast te hebben, dat d' Ouderlingen, welke sommige mijn Boek noch nooit gelesen hebben, noch lesen willen, nochtans begeerd souden hebben, dingen te horen lesen die over dat Boek verhandeld zijn, en welke sy, sonder het Boek self te kennen, geensins souden konnen verstaan.

Maar nu moet ik U op dat eene woord eens komen, dat gy hier ter plaatse en noch meermaals van *veertien behande Artikelen* spreekt: also my nooit meer dan 13. zijn voorgesteld, nocht ook in de Classis meer dan 13. ingebraght. 't Is waar dat'er mede een veertiende Artykel is gedruk geweest; maar gy behoort ook te weten, dat'er Borstius in sijnen druk heeft tusschen ingevoegd, dat het 14. my nooit is voorgehouden; hoewel de naam van D. Groenewegen als scriba t'onreght achter het 14. gesteld is, welke onder het 13. hadde moeten staan. Ik wil u noch wel daar en boven seggen, dat self in het Kerkenraads Boek het 14. Artykel niet en staat; en dat'er ook niet weinig aan gelegen is, dat elk dit wete. Want de saken na behoren ontdekt zijnde, so verlaat alle schijn van reght, om te roepen gelijk de circulaire briefschrijvers en requestteikenaars doen; dat de Classis van de 13. Artykelen afgeweken is. Weet derhalven, dat het 14. Artykel wel mede voorgeslagen, maar van de meeste broederen des Kerkenraads verworpen is: die niet verstonden, dat men my de 13 voorhouden soude als ene wet, ofte als by vonnis, daar dat 14. dan als ene dreiginge van straffe by komen moeste; maar om daar op mijn antwoord te verstaan, en dan te doen na eisch van saken. Het was een eisch, daar de gedaagde op te antwoorden hadde, alvo-

sens

tens 't vonnis uit te ſpreken. En wat de Claſſis belangt: nooit ſouden de Broederen eens geworden zijn, my die 13. Artykelen uit den Kerkenraad opgekomen, en by den Kerkenraad door 't overneemen mijner twede Acte van ſatisfactie, op den 30. Aug. ſelf verlaten, nu op hunne name voor te houden: by aldien ſy ſulx niet vredeshalven aan d' anderen ingewilligd hadden, die daar op ſtonden; alleenlik om my ſelf te laten ſeggen 't gene ik daar op te ſeggen hadde, en dan als dan. Dikmaals ſouden regters ſulken eiſch niet laten doen, als de ſchout of fiſcaal gewoonlik doet; indien ſy niet en dachten, dat de gedaagde ſelf wel middel weten ſal, om ſijne ſake te bepleiten, dat hy met minder ſtraffe vry magh gaan. Daarom iſſet wonder, dat gy, Broeder, en ſo vele nevens U, op die 13. Artykelen ſo ſpreken; even eens of 't weiten waren, of der Belydeniſſe onſer Nederlandſche Kerken ingelyfd, dat elk predikant die ſulke boeken maakt, ſulke weiten lyden moeſte.

Vorder ſpreekt gy, dat misnoegen toenam, door 't genoegen mijner *Favoryten*. God zy gedankt, dat ikſe hebbe, *van der Hoogte*; niet alleen in Amſterdam, maar ſelfs tot Nieuwendam, uwe ruſtplaats, die gy door uw woelen tegens my ontruſt. Stoute *monden* ofte *pennen* gunn ik echter mijnen *Favoryten* niet; en geeſſe hen noch minder. Niet alleenlik 't quaad, maar ſelf het goed, dat in al den tijd van deſe moeylikheid van mijne *Favoryten* afgekomen is, zijt verſekerd, dat het buiten my geſchied is: en dat ik de helft der ſchrijvers, die ik voor my telle, nu ſo lange na noch niet en kenne; en die ik kenne, reden hebbe te geloven, datſe 's Hemels *Favoryten* zijn, ſo leer als gy of uws gelijke ooit gepoogd hebt om te weſen. Vind ſich daar miſſchien een Petrus of een Boanerges by, ik en heb geen beter Volk dan onſe Meeſter Jeſus hadde, ende kan ik ook aan Malchus 't oor niet weder geven, om te tonen, dat ik van geen vechten houde; noch het vuur des hemels weigeren, dat ik ook niet maghtig ben te doen van boven komen; ſchoon gy mede gelooft, dat ſulx de Duivel wel kan doen. Zijnder onder mijne *Favoryten* half ſo ſtout van *mond* en *penne* als gy zijt, *Hoggebber*; die zijn my veel meer in den wegh dan gy, en doen my ook meer quaads. Maar worden anderen daarom te meer op my *misnoegd*, het is hun onverſtand: en daarom voor my onbegrijpelijk, hoe gy die

ſmi-

suivere Gereformeerden noemt, die sich self so veel onsuiverder betonen dan de Farisеen waren: welke onsen Heere lasterden, dat hy gemeenschap met de sondaars hadde, die sy sagen; daar dese my de schuld van anderen te laste leggen, waar af sy niets en sien.

Ik sal van die so *suivere Gereformeerde*, (gy meint de Koelmanisten, die 't request dat sy niet eens verstonden, noch 't meerendeel self niet gelesen hadden, ondertekend hebben) niet meer vermelden. Men kreeg te Niewendam, met veel minder moeite dan 't Request gekost heeft, wel een groter deel by een, na mate uwer gemeinte vergeleken by de onse, die voor de *beproefde waarheid* tegen U souden willen tekenen: indien men daar sijn werk af maakte en sy boos genoeg daar toe bevonden wierden; om sulk een snood bedryf noch aan te gaan, *onder vele gebeden tot God*, so als gy van dat boek, en sy ook in 't Request, gelijk den Farisеen, van hen selve spreken. Onder desen echter wil ik vrome sielen, die sich in eenvoudigheid hebben laten medeleiden, niet begrepen hebben.

Maar van dien *Circulairen Brief*, dien gy in ernst voor so *opmerkelijk* roemt, die is het ook by my. Want op dien Cirkel, en hoe dat die magh getrokken zijn, heb ik met opmerkinge gelett: en bevonden dat deselve seer gebreklik en onesten is; 't welk ik elders noch eens tonen sal.

U E. spreekt so van *'t eenparig stemmen* van dien Kerken-raad; daar ik weinig af gelove: Maar weet gy ookwel, Broeder, of sy 't Boek wel eens eenparighk gelesen hebben, eer sy desen *Cirkel* trokken, om uit dese linien van circumvallatie, dien schrijver van het boek de Betoverde Weereld van alle kanten te bestormen.

Boven dit, segt gy, *wierden* 'er noch meer alsulke Brieven ook door die van Utrecht uitgeschreven; so als 't waar is: Maar die sy noch eens verantwoorden sullen, wanneer de mate van dit ongeregeld schrijven eerst vervuld sal zijn.

Het is van meer dan U alleen aangemerkt, dat dese *circulaire* Briefschrijvers sich onderlinge, en te samen met de Request teikenaars wel moeten verstaan: Also sy alle op eenen tijd ter Kerkenraad van Amsterdam by een quamen, om 't gewighte van den handel te verswaren; en dan voor te geven, dat de Kerk op 't nieuw om mijnent wil beroerd was. Van wie toch? Van *liefhebbers der regh-*

rechtſinnige waarheid, ſeit vander Hooght; maar hoe kan dat weſen, nadien ſy 't niet en waren van den Vrede, welken de Schrift onſcheidelik met de Waarheid paart: Want ſy ſeit, *hebt de waarheid en den vrede lief*. Ik begrijpe niet wat het doch voor waarheid zy, welke ſy lief hebben die den vrede haten: alſo ſy de voornaamſte aanhangers en voorvechters van dien ongeregelden, onbedwingeliken en laſterſieken Koelman zijn.

Of het *de veelheid der beſigheden* zy geweeſt die dat uitſtel by den Kerkenraad veroorſaakt heeft, is my niet bekend: maar 't *gewigte der ſaken*, dat gy daar by doet, konde alleen de reden daar toe zijn. Dien aangaande hadt gy hier wel mogen melden, ſo gy 't maar geweten hebt, wat ik dies tijds dien aangaande hier uit Friesland ſchreef: 't gene wel voor die vergadering door wanbeſtellinge te laat quam; doch des donderdaghs daar aan geleſen is, en blotelik te boek geſteld, dat een brief van my geleſen was.

Maar ik ſta verſteld, wanneer ik verder leſe, dat na U E. ſeggen in den Kerkenraad Leden waren, welke *verdacht gehouden wierden, van datſe hadden al te grote genegentheid*, niet voor mijne Leere, maar *voor mijn Perſoon*. Dat late God nooit waar zijn, dat *de perſoon van Bekker* in den Kerkenraad van Amſterdam, daar hy ſo lang een lid af is, en ten beſten door Gods genade bekend, ſo verhaat zijn ſoude, dat hem wel genegen te zijn iemant in verdachtheid brengen konde. Of ſoude dat wel weſen, door dien dat ſommige door *al te grote genegentheid voor ſijn perſoon*, hem in de ſake ſochten te verſchonen? Maar neen, dat hebbenſe wel anders daar betuigd, alſo de genen die de ſaak op 't meeſte verfoeiden, ende hunne ſtemme gaven om hem af te ſetten, (mits hem voor eerſt, als de gewone trap daar toe, voor enigen tijd willende ſchorſſen van den dienſt,) allermeeſt betuigden datſe hem lief hadden, en reden in 't beſonder hadden om hem lief te hebben; ſijnen lof en deugden op 't breedſt uitmeetende. Verre van daar dat het ſoude zijn, gelijk gy ſchrijft, dat de genegentheid voor mijn perſoon iemant by den Kerkenraad verdacht kon maken.

Gy ſegt ook noch, dat deſe Broederen ſo wel als andere mijn Boek *verfoeiden*. Maar dat was ruim 9. Maanden van te voren al

geſchied: Daarom ik niet denke, dat ſulx doe van noden is geweeſt te wederhalen.

Goed is 't evenwel, dat de genen die de grootſte genegentheid betoonden voor mijn perſoon, *tot behoud* der ſelve; willende my noch geerne langer voor hunnen *Collega* kennen; volgens U E. eigen verhaal, *een godvruchtig oogwit* hadden, en dat dit was *tot ruſte voor de Kerk.* So verſtonden ſy dan, geheel anders dan de Briefſchrijvers en Requeſt-teikenaars, dat mijne behoudenis in den dienſt der Kerke *tot ruſte van de Kerke* ſtrekken ſoude. En hoe gaarne ſouden dan alſulke mannen ſien, dat ſy veel eer *afgeſneden wierden die ons onruſtig maken!* Gal. 5: 12.

Maar 't was hen leed; ſegt gy, dat die welgenegene Broeders, ſo wel tot ruſte van de Kerke als tot mijn perſoon, my *ſagen opiniatreeren in mijne dwalinge.* Ik weet niet wien ik onder hen op 't naaſt vertrouwen ſoude ſo van my te ſpreken: alſo de genen die daar beſt van oordeelen konden, te weten de Gecommitteerden, die met my ſo lang en veel gehandeld hebben, doorgaans geheel ander getuigeniſſe gaven; beſonderlik wanneer ſy ſeiden (gelijk in d' Acte des Claſſis van den 5. November ſtaat) dat ik doe al ſo lang geleden, *murver* (ſo als ſy 't begrepen) geworden was.

Dat de Kerkenraad dies tijds beſloot *de voornoemde brieven, nevens het Requeſt der Ledematen, den 8. April te leggen op de tafel van het Eerw: Claſſis? ende dat men daar by, uit den naam des Kerkenraads verſoeken ſoude continuatie van mijne ſuſpenſie, tot het aanſtaande Synodus:* ſulx alles houd ik voor waarachtig, alſo het duidelik op de ſelfde wijſe in het claſſicale boek getekend ſtaat. Maar dat die ſoude geſchied zijn *om redenen, dat de ergernis, ſo binnen als buiten, noch niet was weg genomen,* dat en begrijp ik niet: want op die wijſe ſullen alle ergerniſſen eewig duuren. Magh een ieder Lidmaat, mogen buitenringſche en buitenlandſche Predikanten, of Kerkenraden, ſich van alle kanten opmaken tegen 't gene by hunne eigene Opſienders, of e elders daar ſy niet met al te ſeggen hebben, ontrent iemant die voor hen wettelik te reghte ſtaat, eens voor al gevonnisd is: waar en wanneer ſal eens een einde komen? De Kerkenraad van Amſterdam of andere ſal *circulaire brieven* ſchrijven tegen die van Rotterdam, en *het blijven in den dienſt* van Predi-

dikanten, die ſy niet en ſouden willen roepen tot Collegen; ende nochtans vredig lijden dat ſy't daar van anderen zijn. Neemt eens die mode d' overhand, dat ſo d' eene Kerkenraad des anders Predikanten van den Predikſtoel en uit den dienſt en Kerk magh ſchrijven, wie ſal dan veilig zijn? Sta vaſt dan, vriend *Haggebber*, dat is, *wakker man*: wanneer de Cirkel van alſulke *circulaire brieven* om ſal gaan, verſuim dan niet de hoogte wel te peilen, waar op dat Niewendam in Waterland gelegen is.

De volgende reden, die gy ſegt, was die van de Claſſis niet: Te weten, dat haar *eenigſte oogmerk noch niet was bereikt*. Het was al: maar 't oogmerk van de Requeſtmakers en circulaire ſchrijvers niet. Want dat was de Kerk in roere te houden; Bekker eerſt, en dan (die poort eens geopend, en die wegh gebaand zijnde) anderen na dat exempel meer.

't Gene gy vorder ſchrijft, wat de Kerkenraad beſloot, in gevalle de Claſſis 't moghte verſtaan; ſal flus uit deſſelfs Acte blijken, na waarheid alſo van U geſteld te zijn. Dan dat gy't noemt een *Domeſtijque ſake*, te weten voor den Kerkenraad: dat meen ik is'er uit U E. eigen ſelfs bedunken in geſlopen. Want ik weet, gy wilt daar mede ſeggen, dat de Kerkenraad het beter weten moeſte dan de Claſſis, wat voor hunne Gemeinte dienſtigſt was. Maar dan moeſt ſy't in de Claſſis niet gebracht hebben, en noch veel weiniger aan de Synode, ſo haaſt als men haar ontbood; voorbygaande de Claſſis, die van het *domeſtijque* der ſtad Amſterdam, die ſy in haren kring vervangt, ſo verre niet is afgeſcheiden, als de Synode uit noch 6. andere Claſſen beſtaande; en die uit onknnde wat by ons omging, ſulx eerſt in de Synodus begeerden te verneemen. Ik en kan niet denken dat dit *domeſtijk* een Kerkenraads woord is, ſo veel als deſe ſaak betreft: wanneer ik my herinnere dat ſy ſich in aanſien van 't bewuſte briefje, welk men van de Predikſtoelen afleſen ſoude, op de Claſſis doe beriep, daar 't was opgeſteld, en dat ſy niet veranderen moghten; niet tegenſtaande dat afleſen alleenlik voor de Gemeinte onſer Stad, als *domeſtijk* geſchieden ſoude, ende geen andere Kerken onder de ſelfde Claſſis behorende, om dat het daar niet *domeſtijk* en was. Of gy moeſt willen ſeggen, dat de Kerkenraad van Amſterdam heeft in-

dependents willen zijn, gelijk elke andere onder voorgeven van dat *domeſtijk* ſoude konnen weſen: dat nochtans tegen hare bekende beſcheidenheid is, ſich in alles gedragende neffens de andere Kerkenraden van d'andere Gemeinten onder deſe Claſſis, hoewel t'ſamen lang de helft ſo groot niet als de hare alleen. Maar ik moet U noch wat ſeggen Broeder, van dat *domeſtijk*, 't gene Uitrechtſch is, daar gy nooit veel tegen hebt. Het heeft my de Heer Leusden 't Utrecht eens verhaald, na my heugt wel 25. jaar geleden, dat de Kerkenraad van die ſtad den Bankhouder van des Heeren Avondmaal by vonniſſe had afgeweſen. Hy beriep ſich op de Claſſis, die 't gene by den Kerkenraad geweſen was beveſtigde. Hy braght het op de Synode: daar die van de Claſſis van Utrecht, als eens gevonnisd hebbende, geen ſtem en hadden; en by de twee andere wierd, met eene ſtem over, 't vonnis van de Claſſis en den Kerkenraad vernietigd. Des behield de Kerkenraad tot Utrecht geen keur, om daar tegen anders te doen, na haar eigen goedbedunken, uit oorſake, dat de ſake *domeſtijk* was: Of heeft ſe 't evenwel gedaan, den Man tegen het beſluit van hoger vergaderinge van des Heeren Tafel weerende, gelijk al eens by mijnen tijd tot Leewarden gebeurde; tot Amſterdam en heeft men die gewoonte niet.

Na ſulken vreemden tale van den Kerkenraad, die ik nooit gewoon was daar te horen, komt gy wederom tot my: en ſegt, dat ik den 6. April ('t is d'8. geweeſt) in de Claſſis quam, *ſonder daar toe alvorens verlof te verſoeken.* Maar gy moet weten, Broeder, dat geen wijs man ooit verlof verſoeken ſal tot het gene daar hy al verlof toe heeft. Dat had ik doe voor 12. weken al by Acte van de Claſſis; welke ſeit in die van den 22. January, mijn vonnis behelſende, dat ik na verloop van den tijd mijner ſuſpenſie, (niet eerſt wederom opgenomen ſal worden, maar) *weder opgenomen ſal zijn; en de ſake als dan* (niet afgedaan worden) maar *afgedaan weſen.* Soo dat de Claſſis al een ure lang geſeten hebbende, eer ik daar binnen trad, het al een ure moeſt geleden zijn, dat ik was herſteld geweeſt. Mijne *bekende vrymoedigheid* ſo als gy die noemt, indien U dat ernſt is, moeſt gy niet tot beſchuldiging opnemen; dewijle de vrymoedigheid ene deugd is, in den reghten ſin

ge-

genomen zijnde. Maar uwe *Liefhebbers der Waarheid* hadden daar niet op gelet: maar gemeind, dat ik eerſt verlof verſoeken; ende men my dan over die Brieven ende dat Requeſt buiten de vergaderinge houden ſoude, en vervolgens ſonder mijne tegenſpraak in mijn afzijn tot mijn nadeel ſulx beſluiten, als ſy t'ſamen hadden opgenomen. Ik en ging ook noch alſo niet binnen, ſonder't goedvinden van verſcheidene Leden, die het mede ſo verſtonden. Ja gy ſelve geeft met duidelike woorden te verſtaan, dat de ganſche Claſſis ſo geoordeeld heeft; door dien gy ſegt, gelijk het waar is, dat men *in mijne preſentie* enige ſaken afdede, eer het quam tot die Brieven en tot dat Requeſt. Want ik kan U ſeggen, dat niet een eenig man het minſte geſproken heeft, dat ik gehoord hebbe; dat de Præſes my in d'eerſte omvrage overſlaande, ('t welk wel meer gebeurt) en de tweedemaal van my gevraagd zijnde, waarom hy my niet en vraagde, tot antwoord gaf, *excuſeer my, D. Collega, ik dachter niet aan.* Daar op my uitdrukkelik mijne ſtem gevraagd hebbende, wierd van niemant met het minſte woord daar over in geſproken, noch daar in belet.

Maar als men begon te handelen van de dingen die D. Bekker betreffen, ging D. Bekker (ſegt hy) *uit de vergaderinge.* Dit moet ik U wat nader uitleggen, ſoo veel als ik ſonder iemants nadeel doen kan. Men hadde al te voren een Requeſt ontvangen, ingediend door 4. Liefhebbers van waarheid en van vrede, ondertekend van wat meer bekende namen huns gelijker Ledematen: in ſo weinig dagen wel by een verſameld als het ander daar gy van vertelt wel weken onder wege was, door iemant van de teikenaars ſelf opgeſteld, van allen eerſt geleſen en verſtaan; by mijn afweſen (want ik was in Frieſland) ondernomen, en ook buiten mijnen raad: ſtrekkende tot handhavinge van des Claſſis vonniſſe, en behoudinge van mijn perſoon in dienſt. Na dat Requeſt, wierden noch twee brieven voorgeleſen, d'een van de Claſſis van Walcheren, d'andere van die tot Utrecht; beide aan de Claſſis tot Amſterdam behorende: van eenen ſelfden inhoud als die circulaire brieven en't requeſt daar wy flus af ſpraken. De raadplegingen hier over liet men noch wat ruſten, om onderwijlen andere ſaken af te doen, meeſt den dienſt der Indiſche Kerken betreffende. Dus verre

heb ik ſelf des Claſſis handelingen bygewoond. Maar als men tot die Brieven en't Requeſt begon te komen, wierd van wege des Kerkenraads van Amſterdam, die circulaire brief met noch een andere van Rotterdam en een van Utrecht voortgebracht, met dat eerſte Requeſt daar gy van ſpreekt: waar in als mede in die brieven de Claſſis word beriſpt, en niet weinig beſchuldigd; insgelijx de Kerkenraad verſocht, om ſich tegen hare Claſſis op te ſtellen, en my uit den dienſt te ſetten. En dat was ſo veel't Requeſt betreft van luiden die noch naaulix weten wat een Claſſis is, en der welker meeſtendeel al de 25. Predikanten, die ſy nu ſo ſmeekten, wel voor eenen Koelman geven ſouden.

Doch wat heb ik van den inhoud deſer ſchriften meer te melden, nademaal die vaſt nu over al door den druk bekend zijn. En de circulaire brief wel 6. dagen van te voren, eer die aan den Kerkenraad gekomen was. Daar over ſullende gehandeld worden, wilden enige Leden, dat ik uitgaan moeſte. Waar toe ik my gereed hield, ſo men iets anders hadde voor te ſtellen mijn perſoon betreffende: maar over deſe ſake niet; alſo die ganſchelik was afgedaan. En ſo ſich iemant van de Leden ſtelde tegen't gene by de Claſſis eens geweſen was, en ten einde toe al uitgevoerd: dat die daar moeſt uitgaan, maar ik blijven ſitten, om met d'andere Leden over ſulk beſtaan te helpen raden. Dat de ſuſpenſie ten einde toe van my geleden, my volkomelik herſtelde in den ſelfden ſtaat, en in dat reght daar in ik daar te voren was geweeſt. Dus leed het wel een goede uur, eer ik noch uitging, verſcheide Leden my daar in toeſtemmende. Echter ging ik dan noch uit, onder betuiginge, dat men niets en dede tot verbrekinge van't uitgeſproken en volvoerde vonnis over mijn perſoon: maar op dat de Broeders meer in vryheid weſen moghten.

Nu ſegt gy wederom een ding daar veel aan gelegen is: laat ons ſien of't waar is wat gy ſegt. *Onder't omvragen van de claſſicale adviſen merkte men wel, dat het verſoek van de Eerw: Kerkenraad was gegrond op goede redenen, ende dat het ook ſoude werden geconſenteerd ende gearreſteerd; indien D. Bekker de concluſie niet was voorgekomen. enſ.* So ſegt gy: maar de Claſſis ſelf in hare Acte van den 8. April aldus. *De E. Claſſis hebbende hare ernſtige gedachten laten gaan over dit conſiſtoriaal*

aal advijs, en d' aanklevende Reſolutien van dien; en vind noch ſiet geen ſodanige genoegſame redenen, om haar ſententie te altereeren, en de ſuſpenſie van D. Bekker te prolongeeren; latende die in haar geheel. Brengt dit nu eens over een, ſo gy kont; meer en heb ik hier niet af te ſeggen.

't Is goed dat gy ſegt, dat de Claſſis *deſe preſentatie blotelik aangenomen*, ende noch *by dat ſimpel aannemen geperſiſteerd heeft*: tegen de *Proteſtatie* des Kerkenraads; welke eiſchte, ſegt gy, *dat men my dat onthouden van den dienſt tot een ſtraffe opleggen ſoude.* So heeftet dan de Claſſis my tot geene ſtraffe opgelegd. Dat's klaar. En wat was de reden? Niet dat die preſentatie daar toe nodig was; alſo ſulx veroorſaakt is, ſegt gy ſelf, om dat *de Kerkenraad niet en geliefde opening te geven van alle de redenen, op welke haar verſoek, van de continuatie der ſuſpenſie gegrond was.* So wilt gy dan ſeggen, dat de Kerkenraad de Claſſis met *proteſteren*, en niet met *redenen* gepoogd heeft van haar ſtuk te brengen; maar dat de Claſſis by haar ſtuk gebleven is. Ik laat U dat dan goed maken, ſo de Kerkenraad ſich over u van ongelijk beklaagt, dat gy haar maakt tot luiden, die een Claſſis wil doen breken een Reſolutie, die ſy ſelf heeft helpen nemen, en die reeds ten einden uit geëxecuteerd is; ſonder dat ſy willen *reden* geven, of genoegſame redenen, om alſo te doen. Sleghte redenen na U E. ſeggen, die een Kerkenraad bewegen ſullen, om hun eigen Claſſis vonnis te vernietigen; ende nochtans doen beſchroomd zijn, omſe ter vergaderinge voor te ſtellen.

Maar noch ontmoet ik iets in deſe woorden, waar in gy Kerkenraad en Claſſis beide merkelijk verongelijkt; ſeggende dat de Kerkenraad in de Claſſis aangemerkt als *eiſchende*, nochtans *ſtem* (hoewel maar *eene ſtem*) daar in gehad heeft. Want die eiſcher is en heeft geen ſtem.

Daar na ſegt gy, dat de Kerkenraad vergadering beleid heeft over ſekeren mijnen Brief, *opgevuld met bedreigingen.* Waar is die Brief? Ik hoorde dat ſy hadden geproteſteerd: en daar uit beſluitende, dat ſy noch wel iets tegen my ondernemen mogten, ſchreef ik enen Brief, die ook een Proteſt inhielde; ſo ſy iets deden, dat ik dan het mijne ook daar tegen ſoude doen. Wie en doet ſo niet,

die

die ſijn reght bewaren wil, in ſulke gelegentheid? Maar de woorden die gy daar als uit dien Brief verhaalt, doen my klaarlik ſien, dat gy dien ſelf niet geleſen hebt, maar ſlechs uit horen ſeggen ſchrijft.

Warender doe in den Kerkenraad, die mijnen Brief *niet anders konden opnemen als dat ik van gedachten was, dat ik my van de voornoemde aanbiedinge wel ſoude konnen, wanneer het my geliefde, ontſlaan*: Dat was te verre gedacht; niet *wanneer het my geliefde*, maar wanneer men mijne vredelieventheid ſoude willen misbruiken, om ene vrywillige aanbiedinge in een vonnis te veranderen. En ſekerlik liep 'er dat al hard na toe, indien het is ſo als gy ſchrijft, dat de Claſſis door den Kerkenraad verſocht is geweeſt, *te beſorgen, dat ik my de facto onthielde van alle de publique bedieningen, ſo binnen als buiten de Provintie, tot den tijd hier boven uitgedrukt.* Nu gy dat ſegt, breng ik my te binnen, dat my in de Claſſis op den 21. April enige vragen zijn gedaan, die daar op uit lopen: maar dat ik (hoewel genoegh ſeggende daar ſy geruſt op weſen konden) my daar op geweigerd hebbe te verklaren; en dat my ook geen nader beſluit der vergadering is voorgeſteld. Ook weet ik wel, dies tijds betuigd te hebben, dat ik mijne aanbiedinge intrekken, en 't uiterſte verwachten ſoude; indien ſy die in een beſluit veranderden, of my meer vergden, dan ik ongehouden en vrywillig had beloofd: dat belofte ſchuld maakt, dat ik die nooit overtreden hadde; (ſchoon daar af t' onreghte wel beſchuldigd en met reden ſtrafbaar weſen ſoude, ſo ik my daar in te buiten ginge. Op dien ſin gingen my de woorden af; niet ſonder blijk van moeilikheid, dat men mijne opreghtigheid in twijfel trok, en my met mijne eigene goedwilligheid nu noch ſcheen te willen ſtraffen.

Om te tonen dat het ook uw werk alleen niet is, uitregelige beweegingen te maken; ſo haalt gy vorder op, wat de Kerken, (gy meint enige Predikanten) buiten Holland doen, en gewaaght ons van *gedrukte Brieven* der genen van *Middelburg, Groeningen, Leewarden* enſ. Gelijk mede *van d'Eerw: Claſſis van Utrecht en Walcheren.* Gy ſegt wel, *gedrukte Brieven*: want ſy waren om de gemeinte te beroeren; onder welke ſy door bloot ſchrijven niet ſo haaſt noch ſo algemeen hadden konnen verſpreid worden. Dit toont gy

mede uw oogmerk te zijn, wanneer gy van noch *een Gravamen des Classis van Nieumegen* meld. Want so gy met die tijdinge geen haast hadt, so wist gy wel, dat de Synodus van Gelderland, daar dit Gravamen moet verhandeld worden, eerst na dat van Noord-Holland volgt; ende also geen vooroordeel aan het selve geven kan. Ook is dat niet meer nodig: also de Synodus van Gelderland in 't voorleden jaar mijn Boek al mede verfoeid heeft.

Wat willen dan die van *Nieumegen* noch meer? Misschien is 't hen ook om my te doen, dat men my niet wederom op stoel sal laten: want so verre gaat den yver nu, dat sich die van andere Provincien de sorge van de Kerk tot Amsterdam, als een verlaten weeskind, aantrekken. Want ook dit Nieumeegsche Gravamen 't eenigste niet en is, daar dit uit blijkt: also die van Leewarden, Woerden, Campen, en (so ik verneeme) Hoorn, al mede op gelijken wijse besig zijn geweest. Dat van Leewarden, daar heb ik ondervindinge van. Want dewijle ik hier ben, heeft my de gelegentheid gediend, de Classis aldaar self te spreken, my over sulk een Gravamen ernstig te beklagen, reden van sulk doen te vorderen; en voor 't ongelijk, my daar in aangedaan, voldoeninge te eischen. Men gaf my tot beschеid, dat de Classis haar Gravamen voor haren competenten Reghter verantwoorden soude. Dese moest in 't kerkelike de Synode zijn. Dus versocht ik d' andere vijf Classen, datse sich op dat Gravamen niet verklaren moghten, om Reghters te konnen zijn; latende 't bewijs daar af tot laste des Classis van Leewarden. Vier Classen vonden daar op goed, dat men dit Gravamen soude voorby gaan: ende wierd vervolgens in de Synodus besloten, dat men de geheele sake soude laten aan die van Noord-Holland. De Classis van Leewarden, aan welke dat Gravamen door de Stads Predikanten, op den name van hun Kerkenraad (hoewel dat schrift nooit gesien hadde) was voorgesteld; daar by voegende, dat sy de beschuldigingen daar in, tegen my ter neer gesteld bewijsen konden: hadde 't op dat bloot voorgeven, sonder eens bewijs te eischen, aangenomen. Nu ik 't eischte, lieten sy den last van bewijsen op de schouderen des Kerkenraads: welke door de Predikanten by een geroepen, om mannen uit te maken, die 't stuk voor de Synode verdedigen souden; so verscheen

van alle d'Ouderlingen maar een. En hoewel deſe eene met de 5. Predikanten (de plaats van den ſesden openſtaande) maar een klein deel van die vergadering uitmaken konden; ſy ſtemden echter twee, die ten voorſchreven einde voor de Synodus verſchijnen ſouden. Maar ſy zijn in al den tijd dat de Synode geduurd heeft niet verſchenen. Ik derhalven noch Reghter noch party aldaar hebbende: hield my met dat horen en ſien te vreden, en ſprak van mijne ſaken niet een woord. Siet ſo veel rekeninge magh men maken op den *yver*, dien gy roemt, waar in d'een Synode d'andere, (ſo gy ſtaat maakt) *niet* ſal willen *wijken*.

Wiſt gy dan ſo wel te wegen, Broeder, als te tellen, Claſſen en Synoden; wat derſelver handelingen tot de ſake ſelf toebrengen konnen, en op welken grond deſelve ruſten: gy ſoud my met *Gravamina* niet meer beſwaren. Gy ſpreekt van *Gelderland*, *Utrecht*, *Groeningen*, buiten de Synode van *Noord-Holland*: die 't alleen aangaat, die voorleden jaar gedaan heeft wat ſy konde doen; en welker onderhorig Claſſis, dat is, die van Amſterdam, de ganſche ſake, eindelik en al, met volle maght heeft afgedaan. D'andere Synoden watſe tſedert gedaan hebben, of vervolgens doen ſullen; ſchoon 't hen vry ſtaat van 't Boek te oordeelen ſo als 't hen goed dunkt, hebben over my ganſch geene maght. En dan is 't ook in de Proteſtantſche Kerken geen bewijs van onreghtſinnigheid, dat een perſoon ongehoord, of een Boek ongeleſen, al is 't van Claſſen en Synoden, veroordeeld word. Wie geeft den Synoden, Claſſen, Kerkenraden, buiten Amſterdam en Noord-Holland, over my en mijne ſake groter reght, dan den genen onder welken ik ſta? De Synodus van Noord-Holland heeft my ſelf gehoord, over verſcheide plaatſen uit mijn Boek getrokken. 't Is mijn ongeluk, dat het die eerw: vergaderinge niet believen heeft dat genoegen in mijne antwoorden te nemen, dat ik meinde aan haar en alle omſtaande predikanten gegeven te hebben. Ik heb haar gehoorſaamd. De Claſſis heeft by na 4. maanden lang, ſo mondling als ſchriftelik, door 4. gelaſtigden met my gehandeld; van die onderhandelingen nodige kenniſſe genomen; en daar op gevonnisd; het vonnis uitgevoerd; en naderhand noch op een niew beveſtigd, niet tegenſtaande alle die beweegingen tſedert alle-

lerweegs door circulaire brieven en anderſins verwekt. Wat doen nu die andere Synoden? Gelijkſe geene reghters zijn, ſo en doen ſy ook geen reghters plight; ende willen nochtans reghters weſen. De Synode van Gelderland heeft ook mijn Boek veroordeeld: niet op eigen onderſoek, (want ſy kenden 't boek niet eens) maar blotelik overneemende 't beſluit van dat Synode van Noord-Holland. 't Is waar, dat als enige Leden in 't begin ſwarigheid maakten om ſo te doen, dat het ſommige daghen uitgeſteld wierd; en ondertuſſchen 't Boek bekomen zijnde, door twee of drie hier en daar iets daar in geleſen: ſo dat men niet en konde ſeggen, dat het van niemant, of ganſch niet geleſen was. Noch meer: ſy hebben ook beſloten, dat men over al, in de Steden en ten platten Lande, by de Overigheden ſal verſoeken, 't ſelve Boek te verbieden. Maar dat en is de reghte wijs van wederleggen niet. Van *Utrecht* heb ik wel ſo veel te ſeggen, dat het lang in deſen brief niet magh: daar toe behoeft meer tijds en papiers. Van die van *Groningen* een woord hier in 't voorby gaan ſleghts te melden. Men heeft onlangs in die Synode met genoegſame eenparigheid beſloten, dat men tegen mijn Boek en Acte van voldoening beide proteſteeren ſal: maar de heeren Commiſſariſen, de profeſſor Braunius, en alle de Correſpondenten waren 't eens, dat ſy ſich met deſe ſake niet en hadden te bemoeyen. Te meer, alſo de leden, by 't opleſen van d' advijſen hunder Claſſen, doorgaans ſelf beleden, dat ſy 't Boek niet kenden. Evenwel 't beſluit ging voort, na de wet der Perſen ende Meden, die niet en magh veranderd worden. *Twijfelt* gy nu niet, *Haggebber*, of *de volgende Synoden* ſullen ook op ſulken wijſe haren *yver tonen*, dien gy noemt *pieus*, en deſelve daar in geenſins willen *wijken*: gy ſult daar uit nochtans niet ſeker konnen zijn, dat hun yver van die uitwerking weſen ſal die ſy beögen.

Maar hoe is uwe uitſporigheid te verſchonen, die my van Claſſen en Synoden ſpreekt, en ſulk een man van Kerkenordre ſchijnt te weſen, dat gy my op 't laatſt die *Synodale Gedeputeerden* tegenſtelt: welkealle 3. jaren eens, uit de ſamentlike Provincien, na Leiden en 's Gravenhage geſonden worden; om de oorſpronkelike ſtukken onſer niewe Nederlandſche Overſettinge, en der Nationale Synode van Dordreght na te ſien? Want die mannen hebben

met geen andere saken iets te doen, noch daar toe niet den minsten last: en sy souden sich te buiten gaan, so sy sich onderwonden, als sy daar zijn, van mijn Boek mede te handelen; of de Synoden, so sy hunne afgesondene tot die vergaderinge daar toe lastigden. Sy souden tegen de Regeeringe sondigen, welke uitdrukkelik verbied, iet anders dan geseid is in die vergaderinge te verhandelen of te onderneemen. Daarom komt het my niet vreemd voor, so sy besloten hebben *den naam van Bekker by den Koning te menageeren.* Gemerkt dan dat in dit gansch verhaal, daar gy anderhalf vel papiers mede beklad, ende een opschrift van *Aanspraak aan sijne Koninglike Majesteit &c.* boven aan gesteld hebt, niets met allen is dat my in 't minste raakt: so is het vreemd dat gy uw vervolg van kerklike Proceduren te mywaarts naaulix 3. sijden vullende, dus grotelix verlengt met ene vertellinge, die nergens toe en dient; dan om ons op uwe wijse te berighten van omstandigheden, die alleenlik den nieuwsgierigen wat ophouden, of den onkundigen enigen schijn vertonen mogen; maar in mijne sake niets en diepen nochte drogen.

Siet daar, eerwaarde *vander Hooght*, al wat ik u voor desen tijd te seggen hadde: en dit sal ook het laatste zijn. Want so gy al iet antwoord, gy sult'er dat door winnen, dat gy't laatste woord sult hebben. Voorts heb ik enige Aantekeningen gemaakt op dien *circulairen Brief*, met desselfs aanhangsels en gevolgen: welke ik ter gelegener tijd en plaatse aan den dagh sal brengen. Dat hier niet geseid is, sult gy daar dan horen. Wat andere schriften belangt, die voor en tegen my, in dicht en buiten dicht, met naam of sonder naam zijn uitgekomen, en die my ook op andere wijse hebben willen eeren of onteeren; ik ga die alle hier voorby: betuigende, (hoewel d'argwaan veelen anders doet geloven,) dat ik geen gemeenschap hebbe met de schrijvers of konstenaars, die het voor my opgenomen hebben, om hen raad of daad daar toe te geven. Het is hun eigen wil, het is hun eigen werk. So veel dan alsser onder zijn die u betreffen, het zy datse gestudeerde (doch dat en geloof ik niet, het konden ook wel mindere doen) of *ongestudeerde menschen* zijn; (die waren daar toe mans genoegh) ik en wete van geen *talmeryen* noch *tastelike onwaarheden, lasteringen en scheldwoorden*, die gy segt dat by hen zijn. Gy wederlegtse sleghs met woor-

den

den van verſmadinge in 't begin van deſen Brief: *pag:* 179. Kort genoegh, indien dat met een bondig is. Slaan ſy ergens mis, dat kan my niet raken: had ik hen te werk geſteld, of enigſins daar aan gereedt, ik ſoude mede moeten helpen om het goed te maken. Nu is dat buiten my: en wat u ſelf belangt, ik ſoude u raden, Broeder, by dat voorneemen te blijven, om, gelijk gy ſegt; *niet een eenig woord tegen ſulke menſchen meer te ſchrijven.* Maar dan moet gy ook niet klagen, (gelijk gy eens gedaan hebt, als de genen die ſich niet verweeren konnen) aan den Kerkenraad, om ſulke luiden kerkelike ſtraffe aan te doen, die ſelf (gelijk gy ſegt) geen *gramſchap waardig zijn.* Wat de genen betreft die tot noch toe tegen my geſchreven hebben; ik doe ſo als ik in den eerſten Brief aan u verſekerd hebbe, dat ik ſien ſal wat ſy hier of daar weerdigs voortbrengen: om daar uit ſtoffe, 't zy tot nadere verklaringe, 't zy tot beveſtiging of verbeteringe, hier en daar in mijn werk te halen. Maar dat ik op elk boek een boek maken, of elk een vervolgens ſijn geheele werk antwoorden ſoude, daar en heb tijd noch luſt toe; en wie ſoude 't leſen? Doch ſo iemant komt die mijn werk voor de voet opneemt, gelijk 't behoort: ik heb al lang beloofd, en ſo doe ik noch, dat ik hem door Gods genade als een goed kriſten antwoorden ſal, ende alleſins betonen hoe lief dat my de Waarheid en de Vrede zy. Gy moogter eens de proef af nemen, Broeder, met dat *Tractaat* waar in *de Predikant van Niewendam* (gelijk gy p. 179. ſchrijft) *het boek van Bekker voor de voet opneemen ſal.* Waar toe gy hope geeft dat het haaſt aan den dagh ſal komen, door dien gy ſegt, dat het al *ſeer verre gevorderd is:* indien gy ſlechs ſo haaſt aan een genoegſaam getal teikenaars geraken kont, die ik hore dat gy daar toe ſoekt; om voor af verſekerd te zijn, dat de menſchen twee ſchellingen of daar ontrent aan uw Boek ſullen willen wagen. Gy ſult dan ook wel beſorgen, dat gy *Approbatie* krijgt, *van de EE. Heeren Profeſſoren*; gelijk gy op d' andere ſijde van het tijtelblad te kennen geeft dat gy reeds hebt, op *uwe ſeven brieven met hare aanhangſelen.* Maar gy pleegt uwe *Approbatien* uit te geven eer het Boek ſelf gedrukt was: hoe komt dat men deſe noch niet en ſiet? En wie zijn toch deſe heeren Profeſſoren, die tijd en luſt hebben om ſulke boekjes te doorleeſen, en daar op Approbatie te verleenen?

Wist ik dat, ik hadde mogelik wel iets te seggen. Eindelik so seg ik u, mijn Broeder, dat gy buiten nood u selven dus boven anderen in 't oog stellende, onder de genen die my steeds ontrusten, en de Kerk beroeren; nochtans ongerusster leeft dan ik. Mijn Boek is daar; mijne verklaringe daar by: mijne straffe daar en boven, als een die qualik geschreven hebbe, schoon ik 't wel voor hadde. Wat heb ik meer gedaan? En wat heb ik meer te doen? Of wat heb ik meer te lijden? Al wat God belieft; en dat met meer standvastigheid; als gy misschien wel denken sult, en anderen met u. De HEERE sal my eindelik verlossen van alle boos werk, ende my bewaren tot sijn hemelsch Koningrijke. Dat geve God u en my, en allen die sijne verschijninge met geloof en lijdsaamheid verwachten!

Dit schreef ik binnen Franeker den 13 van Somermaand des Jaars 1692.

Uwe dienstw: medebroeder

B. BEKKER.

KORT

KORT BERIGHT

Over de Voorrede van 't *Opstel der Aanmerkingen* van J. J. F. B.

Eer ik desen laatsten Brief toestelde, quam my in handen seker boexken, genaamd *Opstel van enige Aanmerkingen* op het boek van B. Bekker genaamd *de Betoverde Weereld*: 't welk aanstonds doorleesende, bevond ik, dat het werk self niet geheelik te verachten was: also het doorgaans met meer bescheidenheid is ingesteld, dan het meerderdeel der andere schriften, tot noch toe tegen my uitgekomen. Sommige dingen heeft hy nuttelik en met goeden schijn gevraagd, of tegen geworpen: in sommigen wederom getoond, dat hy my niet wel gelesen heeft, of niet wel verstaan. Doch hy en laat echter niet, somwijlen, ende sonderling na 't einde toe, allenx (so 't schijnt) yverig wordende, my ongeschiktelik te bejegenen: hoewel hy my anders al te seer prijst, ende meerder eere geeft dan ik weerdig ben. Dit stel ik 't een tegen 't ander, ende sal hem daarom over verongelijkinge niet moeyelijk vallen. Wat sijne vragen en tegenwerpingen belangt; die sullen neffens anderen te sijner tijd behoorlik plaatse vinden. Maar het is hier van de Voorreden dat ik wil spreken: als ene stofte die by dese past daar af ik in die brieven handele. Men heeftet my in 't begin lichtelik konnen doen geloven, dat die Voorrede was van andere hand, dan het Opstel der Aanmerkingen self: so veel verder gaatse af van de sedigheid en van de waarheid. Ook heb ik 'er den man nooit op aangesien, dat hy op sulken wijse soude konnen schrijven. Moest ik uit alle Predikanten van ganssch Friesland eenen raden, ik soude aan hem eerst op 't laatste denken. En dat daarom te meer, dewijl ik noch van wedersijds ouderen en maagschap wege, hem onder mijne vrienden rekene. Maar 't ergste is, dat hy van dingen spreekt, daar hy self is by geweest: oversulx of ganssch niet verstaan, of seer qualik moet onthouden hebben, het gene hy geheel anders verhaalt dan het geschied is. Ik meen het gene in en ontrent de Synode van Sneek op 't voorleden jaar is voorgevallen. Om kort te zijn, na eisch van dit overschietend blad, sal ik alleenlik seggen, hoe de sake sich na waarheid toegedragen heeft. De Classis van Dokkum had een Gravamen opgesteld, tegen veel ergerlike boeken die dagelijx uit quamen: geen andere noemende onder die veele dan het mijne alleen. De Kerkenraad van Amsterdam hadde doe de saak in handen. Ik had het Gravamen wel 6. weken voor de Synode; maar verwachtte den tijd en de gelegentheid. Ik quam te Sneek, niemant daar over aansprekende dan

eens

Wist ik dat, ik hadde mogelik wel iets te seggen. Eindelik so seg ik u, mijn Broeder, dat gy buiten nood u selven dus boven anderen in 't oog stellende, onder de genen die my steeds ontrusten, en de Kerk beroeren; nochtans ongerusterleeft dan ik. Mijn Boek is daar; mijne verklaringe daar by: mijne straffe daar en boven, als een die qualik geschreven hebbe, schoon ik 't wel voor hadde. Wat heb ik meer gedaan? En wat heb ik meer te doen? Of wat heb ik meer te lijden? Al wat God belieft; en dat met meer standvastigheid; als gy misschien wel denken sult, en anderen met u. De HEERE sal my eindelik verlossen van alle boos werk, ende my bewaren tot sijn hemelsch Koningrijke. Dat geve God u en my, en allen die sijne verschijninge met geloof en lijdsaamheid verwachten!

Dit schreef ik binnen Franeker den $\frac{3}{13}$ *van Somermaand des Jaars* 1692.

Uwe dienstw: medebroeder

B. BEKKER.

KORT

KORT BERIGHT

Over de Voorrede van 't *Opstel der Aanmerkingen* van J. J. F. B.

Eer ik desen laatsten Brief toestelde, quam my in handen seker boexken, genaamd *Opstel van enige Aanmerkingen* op het boek van B. Bekker genaamd *de Betoverde Weereld*: 't welk aanstonds doorleesende, bevond ik, dat het werk self niet geheelik te verachten was: alsо het doorgaans met meer bescheidenheid is ingesteld, dan het meerderdeel der andere schriften, tot noch toe tegen my uitgekomen. Sommige dingen heeft hy nuttelik en met goeden schijn gevraagd, of tegen geworpen: in sommigen wederom getoond, dat hy my niet wel gelesen heeft, of niet wel verstaan. Doch hy en laat echter niet, somwijlen, ende sonderling na 't einde toe, allenx (so 't schijnt) yverig wordende, my ongeschiktelik te bejegenen: hoewel hy my anders al te seer prijst, ende meerder eere geeft dan ik weerdig ben. Dit stel ik 't een tegen 't ander, ende sal hem daarom over verongelijkinge niet moeyelijk vallen. Wat sijne vragen en tegenwerpingen belangt; die sullen neffens anderen te sijner tijd behoorlik plaatse vinden. Maar het is hier van de Voorreden dat ik wil spreken: als ene stofte die by dese past daar af ik in die brieven handele. Men heeftet my in 't begin lichtelik konnen doen geloven, dat die Voorrede was van andere hand, dan het Opstel der Aanmerkingen self: so veel verder gaatse af van de sedigheid en van de waarheid. Ook heb ik 'er den man nooit op aangesien, dat hy op sulken wijse soude konnen schrijven. Moest ik uit alle Predikanten van ganssch Friesland eenen raden, ik soude aan hem eerst op 't laatste denken. En dat daarom te meer, dewijl ik noch van wedersijds ouderen en maagschap wege, hem onder mijne vrienden rekene. Maar 't ergste is, dat hy van dingen spreekt, daar hy self is by geweest: oversulx of ganssch niet verstaan, of seer qualik moet onthouden hebben, het gene hy geheel anders verhaalt dan het geschied is. Ik meen het gene in en ontrent de Synode van Sneek op 't voorleden jaar is voorgevallen. Om kort te zijn, na eisch van dit overschietend blad, sal ik alleenlik seggen, hoe de sake sich na waarheid toegedragen heeft. De Classis van Dokkum had een Gravamen opgesteld, tegen veel ergerlike boeken die dagelijx uit quamen: geen andere noemende onder die veele dan het mijne alleen. De Kerkenraad van Amsterdam hadde doe de saak in handen. Ik had het Gravamen wel 6. weken voor de Synode; maar verwachtte den tijd en de gelegentheid. Ik quam te Sneek, niemant daar over aansprekende dan

eerst

eens de heeren Commiſſariſſen, en den Præſes. De Correſpondent van Noord-Holland ſprak 'er eerder van dan ik, by gelegentheid van iet anders daar ik met ſijn E. af ſprak: dien van Zuid-Holland had ik van mijn leven niet geſien. Om de minſte beweeginge, gebruikte ik de beleefdheid, dat ik de 4. Leden der Synode uit de Claſſis van Dokkum ten huiſe van mijnen neve den Rector Pollius verſocht: met dies te meerder toegenegentheid, om dat ik eenen der Predikanten, van ouder kennis wege, ende eenen der Ouderlingen uit eigen oude kennis van der jeugd aan, onder mijne vrienden telde. Doch deſe Ouderling was doe elders belet. Ik ſeide: dat ik in de Synode bewijs eiſchende, van 't gene in hun Gravamen tot nadeel van mijn Boek geſteld was; my ſeer wel verſekerd hield, dat ſy 't niet en ſouden konnen geven. Dat het my niet te doen was om een Claſſis ten toon te ſtellen; wanneer my ſelve ſlechs voor ongelijk verdekt kon houden. Dat ik derhalven liever aan de Synodus verſoeken wilde, (latende 't *Gravamen* vorder ſo als 't was) dat mijn naam alleen daar uit gelaten wierde, die daar niet in nodig was. En ſo ſy ſulx niet tegenſpraken, gelijk hun laſt hen daar toe niet verplightte; dat wy dan ganſch geenen twiſt met malkanderen hadden aan te vangen. Sy ſchenen 't eerſt niet wel te begrijpen: doch daar na my toe te ſtemmen; ſo ver altoos, dat ſy ſien wilden hoe 't opkomen ſoude. En ik hadde voor, my in de Synodus te dragen na dat ſy ſich ſchikten. Daar was 't eerſt, na 't opleſen van dat *Gravamen*: dat de Ed: Mog: Heeren Commiſſariſen, doe onder de Correſpondenten inſonderheid die van Zuid- en Noord-Holland, in 't breede en met ernſt, de Claſſis over dat Gravamen in 't geheel, en beſonderlik ſo ver als mijn perſoon en boek betreft, mispreſen: beſluitende, dat men niet blotelik mijnen naam, (gelijk mijn voorſtel was geweeſt;) maar 't geheel Gravamen uit het Synodale boek uitlaren ſoude. En dat was ook 't eenparig oordeel van alle de Leden, overeenkomſtig met het oordeel hunder Claſſen. Over ſulx wierd door den Scriba dat geheel *Gravamen*, op 't papier dat voor hem lagh, in aller tegenwoordigheid met de penne doorgeſtreken, daar ik 't ſagh. Die van Dokkum ſpraken niet: dan eens opſtaande, datſe hun Claſſis ontſchuldigden, van 't gene in veler advijſen geſegd was, dat men my in dat Gravamen *ten toon, en als aan de kaak* geſteld hadde; ſeggende, dat ſulx het oogmerk van de Claſſis niet en was geweeſt. Dit gelieve den Leſer met het verhaal van J. J. F. B. te vergelijken, en de genen vragen die 't weten, welk van beiden waarheid zy. Op de overige dingen, zijnde ſinverdraaijingen en misduidingen, hebbe ik anders niet te ſeggen, dan dat ik die den Schrijver hertelik vergeve, en God voor ſijnen welſtand bidde. Dit ſchrijf ik in opreghtigheid. *Leewarden den* $\frac{1}{11}$ *Juny* 1692.

EYNDE.